

УДК 631.153:016(477)

ПАНАСЮК
Броніслав Якович,
академік УААН, професор,
доктор економічних наук,
заслужений економіст
України, професор кафедри
Київського національного
економічного університету
ім. В. Гетьмана
(м. Київ)

УКРАЇНЕЦЬ – ІЛЛЯ РОМАНЕНКО

У статті автор ділиться особистими спогадами про І. Н. Романенка – ученого з аграрної економіки, професора, члена-кореспондента ВАСГНІЛ, завідувача кафедри економіки сільського господарства Української сільськогосподарської академії, організатора української науки, директора Науково-дослідного інституту аграрної економіки.

В статтє автор делится своими воспоминаниями об И.Н. Романенко – ученом по аграрной экономике, профессоре, члене-кореспонденте ВАСХНИЛ, заведующем кафедрой экономики сельского хозяйства Украинской сельскохозяйственной академии, организаторе украинской науки, директоре Научно-исследовательского института аграрной экономики.

In the article an author is divided the flashbacks about I.N. Romanenko – scientist-agrarian economist, professor, member-corespondent VASKHNIL, manager of department of agrarian economics the Ukrainian agricultural academy, one of the organizer of Ukrainian science, director of the Research institute of agrarian economy.

На початку другої половини ХХ ст. мені випало щастя познайомитися з відомим на той час в Україні професором, членом-кореспондентом ВАСГНІЛ Іллею Никаноровичем Романенком. Працюючи в Горохівському сільськогосподарському технікумі на Волині, під час літніх канікул я склав вступні іспити в заочну, аспірантуру на кафедру «Фінанси» Інституту народного господарства (нині Київський національний економічний університет), але обставини склалися так, що мене зразу ж запросили

працювати в Міністерство сільського господарства України. Моє нове керівництво дозволило офіційно навчатися заочно в аспірантурі, але в Українській сільськогосподарській академії. Про це Міністр сільського господарства України П. Дорошенко направив лист ректорові цього учбового закладу професорові В.Ф. Пересипкіну, щоб мене зарахували в аспірантуру на кафедру економіки сільського господарства в порядку переведення з кафедри фінансів Київського інституту народного господарства.

Коли я зайшов з листом міністра до кабінету керівника кафедри, то побачив людину середнього зросту, міцної статури, рухи якої були в міру жвавими і впевненими, мова вишукана українська, колоритна і в межах літературної етики, відчувалося, що переді мною людина з почуттям гумору, а це вселяло впевненість у діловій розмові. Запам'яталась його висока стрижка, вольове обличчя, на якому постійно була присутня якась невловима приємна посмішка, добрі сірі очі спрямовані на співбесідника і в них відчувалася одночасно глибина і далечінь, яка характерна для людей, які несуть в собі минуле і вдивляються перспективу. Це був відомий в Україні і за її межами професор, член-кореспондент ВАСГНІЛ, маститий учений з аграрної економіки, завідувач кафедри економіки сільського господарства Української сільськогосподарської академії Ілля Никанорович Романенко.

Не про високі наукові звання думав я, а мучило запитання, – де я бачив таку стрижку і схоже обличчя?, – промайнула у мене миттєво думка, – коли я залишив кабінет ученого і йшов Голосіївським лісом в місто. Ба, так це ж герої Миколи Гоголя, сини Тараса Бульби – Остап та Андрій, яких мати виряджала під наглядом грізного батька до Запорізької Січі здобувати міць та славу. Мабуть очі професора вдивлялися в далину, бачили славних своїх предків, а їхній господар старався хоча б трохи слідувати їхнім національним традиціям у неймовірно важкий час ХХ століття, в якому йому випала доля жити. За одне століття дві світові війни з центром в Європі, захоплення влади в Росії комуністами, нечувана громадянська війна, голодомори, концтабори, поголовне знищення національної еліти як в науці і культурі, так і громадянському житті.

Виявляється, що не тільки Запорізькі козаки могли переносити неймовірні випробування з гумором і піснею, але й їхні нащадки, пронісши крізь буремні століття незгод силу духу своїх предків, загартовану на Січі і в походах.

Характеризуючи минувшину та різні соціальні групи наших предків українські історики сходяться до єдиної думки, що за зовнішнім виглядом і за внутрішніми якостями запорізькі козаки в цілому представляють собою характерні типи своєї народності і своєї епохи. Характерними рисами запорізького козака прийнято вважати: світлі сторони – мужність і завзяття, добродушність, некорисливість, щедрість, схильність до щирої дружби, повага до заслужених людей, простота, помірність, винахідливість, гостинність, чесність, відвага і спритність, зневага до смерті, смішливість та гумор, любов до мрійливості, пісень і музики; не обійшлося й без похмурих сторін – вихвалання перемогами, зброєю, вбранням, легковажність, непостійність, безпечність, пияцтво в Січі, але не в походах і не при виконанні службових обов'язків. В особистості професора Іллі Романенка були сконцентровані майже всі перелічені козацькі якості, які потужно проявлялися в грізні часи ХХ ст., вони вихлюпувались на поверхню у той час, коли більшість українців принищкли і мовчали, щоб бува необачно не скривдити старшого брата.

Всі, хто знав і спілкувався з професором І.Н. Романенком, видатним ученим економіст-аграрником, порівняє його подвиги і основні життєві риси скаже – він є істинний потомок запорізьких козаків, а звідси представником українського народу і своєї епохи ХХ століття. У колишніх козаків подвиги перевірялись у військових походах, а у Іллі Романенка полем битви була аграрна освіта і наука, їхня організація, навчання молодого покоління, наукові дослідження і впровадження їх результатів у виробництво. Майже всі риси, які притаманні запорізькому козакові і українському народові, проявляв Ілля Романенко на просвітницько-науковому полі битви. Саме він, якщо не перший, то один із не багатьох перших кандидатів і докторів економічних наук, вніс значний початковий вклад в організацію в Україні широкомасштабних досліджень з проблем економіки сільського господарства, впровадження у

виробництво їхніх результатів, а також розгортання широкої просвітницької роботи у вищих навчальних закладах і наукових виданнях з проблем аграрної економіки.

Про це дуже яскраво, з теплотою говорили його учні, тепер уже відомі учені, під час відзначення 100-річчя від дня народження маститого ученого-аграрника початкового періоду зародження економічної науки в Україні у першій половині ХХ століття. Відзначення ювілею відбулося в Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки» засновником і першим директором якого був професор Ілля Никанорович Романенко, який тепер очолює колишній його студент, не менш відома і колоритна особистість в аграрній економіці академік, Герой України Петро Трохимович Саблук.

З Бородянського району, що на Київщині, вийшло чимало учених, спеціалістів і відомих робітників, але професор Ілля Никанорович Романенко, який народився 1909р. в с. Майданівка, вписав найбільш яскраву сторінку в історію становлення аграрної науки в Україні, в ньому, як у дзеркалі, висвітлювались діяння славних предків, дійсних українців. Все це він ніс з гідністю через шторми все своє життя з піднесенням, з відповідальністю, з піснею, щирою дружбою за келихом пива і нестримним підтвердженням, що він українець. Але він або не знав, або знав і не звертав уваги, що бути українцем та ще й талановитим у той грізний час, вважалося небезпечним для кожної особистості. Його видатні заслуги у формуванні національної свідомості, науковій та просвітницькій діяльності ще недостатньо оцінені державою і науковою громадськістю, але прийде час, Україна зміцніє не тільки економічно, але й ідеологічно і особистість знаменитого українця Іллі Романенка постане перед новими поколіннями у всій своїй простій народній величі.

Навіть у сфері просвітницької діяльності професора відчувались козацькі риси – повага до влади і простих людей. Вислухавши мене і ознайомившись з листом міністра, розпитавши все як годиться, професор зразу ж сказав, – враховуючи лист з міністерства, то мабуть належало б мені бути твоїм керівником, – але я ніяк не можу, – продовжив він, – у мене в даний час 25

аспірантів і докторантів, вже точаться такі розмови, що це занадто. – Якщо чесно, то це дійсно багато і мені важко, а тому я тобі не зможу належно допомагати, – сказав професор. – Краще ми поступимо ось як, - зробив підсумок нашої розмови завідувач кафедри, – я призначу тобі керівником одного із найкращих на кафедрі молодих викладачів Мертенса Володимира Петровича, який буде допомагати науковими порадами. – Уже на закінчення він сказав, – я буду уже вам обом допомагати і рекомендував би тобі обрати темою досліджень галузь тваринництва, де мало досліджено собівартість, рентабельність ціни і інше. Професор піднявся, подав руку, побажав успіхів у навчанні і тільки тепер, коли спала напруга, яка тримала мене під час розмови з маститим ученим, я помітив як красувалась на його міцних грудях українська вишиванка, яка нагадувала про національні коріння співрозмовника.

З розмови з професором, а пізніше коли навчався в аспірантурі, я переконався, що мені поталанило з кафедрою, її завідувачем і моїм керівником з наукової роботи. Насправді, єдиний в Україні член-кореспондент ВАСГНІЛ з пійтетом відносився до свого члена кафедри Володимира Петровича Мертенса ще тільки кандидата економічних наук, він його вважав розумним, неординарним ученим – педагогом, надійним товаришем, неперевершеним співрозмовником, який також любив пісню і вмів її виконувати, а тому нерідко запрошував з собою в наукові відрядження. Це були два українці, великі педагоги, які любили свій народ, проявляли порядність і чесність до оточуючих, любили життя, були патріотами своєї вітчизни.

Під час навчання в заочній аспірантурі на кафедрі мені були створені досить сприятливі умови, дозволили читати лекції, а в основному вести практичні заняття і вже коли мені потребувався педагогічний стаж, то я мав майже чотири роки. На кафедрі працювало багато відомих вчених викладачів, добрих товаришів, які були вимогливими і в той же час допомагали в наукових і житейських справах.

Розпочалася чотирирічна наукова робота на кафедрі з втіленням в життя конструктивної і доброзичливої розмови з професором Романенком. В

сприятливій і доброзичливій науковій атмосфері кафедри підготував і захистив дисертацію «Рентабельність виробництва молока та шляхи її підвищення», пишаюсь тим, що був другим аспірантом його здібного учня і викладача кафедри Володимира Петровича Мертенса. Про чуйність до мене, як до аспіранта, щоб якимось покращити роботу над дисертацією професор зробив батьківську пораду з державницьким підходом. І дійсно, як тепер відомо, професор говорив щирю правду про перевантаження, мало хто з українських вчених підготував 10 докторів і 120 кандидатів наук з аграрної тематики. В той час докторів економічних наук було обмаль, а таких відомих як І. Романенко, одиниці, кожен бажав стати його аспірантом, шукали для цього різні шляхи, професор був один і беззахисний.

Професор І.Н. Романенко був неординарною людиною не тільки в науці, але й в особистому і громадському житті, він мав всі риси запорізького козака і де не глянь, то вони колоритно проявлялись. Як і козаки на Січі Ілля Романенко недолюблював євреїв, а тому, коли вони зустрічалися на його дорозі, іноді не втримувався від якихось невинних витівок. Як-то після захисту дисертації відбувалося відзначення події в одному з ресторанів в центрі Києва. Після застілля, де мабуть вживалися не тільки кава, але й інші традиційні напої, професор Романенко, Мертенс і ще три доценти йшли Хрещатиком у піднятому настрої. Завжди прямий у своїх думках і діях професор Романенко необачно висловився до компанії із п'яти осіб, що стояла поряд і висловився якимось на адресу представників згаданої нації, до якої в українців з давнини особливі відносини. Євреї, як завжди народ гарячий, звичайно вони сміливі до пори і часу, пішли в наступ на учених, звідки пролунали якісь смішні слова. Українці, які йшли центральною вулицею свого міста Хрещатиком також були не з полохливої десятки і розпочалася невеличка тяганина. В радянські часи на центральних вулицях міст було видимо-невидимо міліції, а тому всіх десять учасників вияснення відносин правоохоронці миттєво доставили до своєї дільниці, що була на початку тодішньої вулиці Енгельса.

Як відзначають історики, козаки на війні завжди відзначалися розумом,

хитрістю, винахідливістю, вмінням у ворога «выиграть выгоды, скоропостижно на него напасть и нечаянно заманить» [1]. У вище наведеній прикрій сутичці знадобилася козацька винахідливість, адже порушення громадського порядку в ту грізну радянську епоху сприймалося владою досить негативно, а тому, як розповідав один із учасників цієї події, всі порушники припишкли, але професор у якого текла козацька кров, як завжди, не розгубився. Він вийшов наперед, підійшов до капітана, що сидів за столом і, дивлячись йому у вічі твердо запитав, – у вас є партквиток? – Звичайно є, – відповів спантеличений охоронець порядку. – Ну, то показуй, – вимогливо протягнув руку професор.

Капітан вийняв свій партквиток, подивився на двох міліціонерів, що стояли поруч, і подав затриманому. Професор подивився на суму місячних партійних внесків капітана і повернув. Після цього вийняв свій партквиток, протягнув капітанові і промовив з гонором, – подивись скільки я сплачую партії внесків щомісяця і скільки ти, – сказав професор. Капітан глянув на суми внесків, подивився на професора, повертаючи партквиток. Там була сума, яка перевищувала в рази ту, що сплачував капітан, бо затриманий сплачував внески із зарплати – професора, завідувача кафедрою, член-кореспондента ВАСГНІЛ, а також ще інших доходів за наукові роботи. А тепер подумай, кого ти затримав і тут намагаєшся полоскати мені мозок, – сказав професор. – Ви вільні, – сказав голосно капітан, встаючи. – Ні, не тільки я, а ці товариші також зі мною, – показав рукою на своїх чотирьох супутників. – А ви, – звертаючись до інших п'яти, потерпілих від ксенофобії, – залишіться, щоб скласти протокол про вашу провину, яку ви скоїли проти людей високого рівня.

Як відзначав Д. Яворницький «Во внутренних качествах запорожского козака замечалась смесь добродетелей и пороков». Якщо професор І. Романенко є продовжувачем козацького роду, то він не позбавлений і деяких пороків. Він не тільки проявив себе як роздумливий вчений, але як козак був веселим і дотепним співрозмовником, любив спілкуватися і дуже гарно співав, а тому біля нього формувалася не тільки наукова спільнота, але й компанія для відпочинку. Як козак шанував і випивку, але якщо збиралися відпочивати за

келихом пива, то він найбільшу частку платив сам, іноді повністю сплачував за товариство. Тепер багато тих, хто з ним спілкувався, відпочивав і чув його дотепні витівки, дивовижні поступки, згадують теплим словом, а про тих, хто його гудив давно уже забули і добрим словом не згадують.

Звичайно, відомий в країні вчений І.Н. Романенко був помітною фігурою: він один із перших кандидатів і докторів наук з економіки сільського господарства; професор; член-кореспондентів ВАСГНІЛ, яких не так багато, лише одиниці, було в Україні. Мабуть із-за того, що він проявляв козацьку, українську удаль, його, якого спочатку завжди помічала влада, поважали вчені, стали смикати, нагадувати, що тут уже не Запорізька Січ, не козацькі правила життя, а закони Російської імперії на основі комуністичної ідеології, а далі розпочали діяти заздрощі, поширювалися небилиці. Як учений, організатор української науки, завідувач кафедрою економіки, директор Науково-дослідного інституту аграрної економіки І.Н. Романенко, почав зазнавати чималого негативного відношення до себе зі сторони влади, а в таких умовах зразу ж появлялися так звані «доброзичливці». Так як колись руйнувалася Січ і випроваджувалось козацтво в чужі країни, так руйнувалися основи української аграрної науки, закладеної у важких умовах професором Романенком і його молодими сподвижниками. Простежується незavidна доля українців, їхньої державності, яка не полишає цей народ уже впродовж 750 років і ще невідомо яку далечінь бачив професор своїм потужним зором.

Я вдячний долі, що мої навчальні і наукові шляхи йшли поряд з видатним українцем професором І.Н. Романенком: він працював у Київському фінансово-економічному інституті (1950–1954 рр.), в якому я навчався (1954-1958 рр.); очолював кафедру економіки сільського господарства Української сільськогосподарської академії (1956–1976 рр.), де я підготував кандидатську дисертацію; перебував на посаді першого директора новоствореного Українського науково-дослідного інституту економіки та організації сільського господарства (1956–1966 рр.), де я захищав кандидатську дисертацію. Як видно, я йшов дорогою освітньої і наукової ниви, прокладеної нащадком українських

козаків, професором І.Н. Романенком, за що йому мій уклін, і ця щаслива дорога служитиме багатьом наступним поколінням українців. Це був складний, але цікавий і творчий період, це були незабутні зустрічі з неординарними особистостями через діяння яких буде віддзеркалюватися епоха нашого покоління.

Список використаної літератури

1. *Яворницький Д.* Історія запорізьких козаків : у 3 т. / Д. Яворницький. – К. : Наук. думка, 1990. – С. 235.